

Διαγώνισμα για την Γ' Λυκείου: Μάθημα Δημοκρατίας

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ψίθυροι κυκλοφορούν απειλητικά, τις τελευταίες αυτές μέρες, για επικείμενες "εκκαθαρίσεις" στο Πανεπιστήμιο. Το γεγονός ότι μεταξύ των ονομάτων των υπό απόλυση καθηγητών αναφέρεται και το δικό μου -και αυτό δεν το θεωρώ διόλου περιέργο- μου παρέχει το δικαίωμα και μου επιβάλλει το καθήκον να σας καταστήσω, σήμερα που βρίσκομαι ακόμη κοντά σας, κοινωνούς ορισμένων σκέψεών μου που ίσως δεν θα μπορώ να σας τις πω αύριο [...]

Θα μιλήσω χωρίς περιστροφές για την ηθικοπολιτική πλευρά του ζητήματος. Κάτω από τις συνθήκες που ζούμε η σιωπή δεν είναι "χρυσός"~ είναι "λίβανος και σμύρνα". Διότι η σιωπή μπορεί να ερμηνευθεί σαν αποδοχή ή συναίνεση: "ο σιωπών δοκεί συναινείν", qui tacet consentire videtur (=όποιος σιωπά φαίνεται ότι συναινεί), κατά το ρωμαϊκό δίκαιο. Δεν έχω λοιπόν το δικαίωμα να σιωπήσω, αφού σιωπώντας θα εμφανιζόμουν ως αποδεχόμενος ή ανεχόμενος τα όσα γίνονται. Υπάρχουν στη ζωή, την ατομική και την κοινωνική, στιγμές που πρέπει κανείς να πει το μεγάλο "ναι" ή το μεγάλο "όχι".

Σε τέτοιες στιγμές, σαν τις τωρινές, το ουσιώδες είναι, πιστέψτε με, να προστατεύσει κανείς τον εαυτό του, όχι από τη δίωξη, αλλά από τον εξευτελισμό. Να περισώσει την αξιοπρέπειά του ως άνθρωπου, ως πολίτη, ως επιστήμονα. Και έτσι να περιφρουρήσει, επίσης, το κύρος της πανεπιστημιακής έδρας που έχει την τιμή να κατέχει, η οποία, ως έδρα της πολιτικής ελευθερίας, είναι φυσικό, εφόσον βρίσκεται στο ύψος της, να δέρνεται από τις πολιτικές καταιγίδες...

Φαίνεται ότι ήδη έφτασε η ώρα να εφαρμοσθούν οι υποθήκες που έχουν εξαγγελθεί. Σε ό,τι με αφορά, το ξαναδηλώνω: όσο θα μπορώ να διδάσκω το μάθημα του Συνταγματικού Δικαίου, θα το διδάσκω σαν μάθημα της πολιτικής ελευθερίας. Αν δε το αποψινό μου μάθημα συμβεί να είναι το τελευταίο, θα ήθελα να σας παρακαλέσω να κρατήσετε από τη διδασκαλία μου την ουσία της: τη σημασία της πολιτικής ελευθερίας, ως ιστορικής κατακτήσεως για την παραπέρα εξέλιξη του κοινωνικού βίου και ως προϋποθέσεως για τη γενικότερη απελευθέρωση και καταξίωση του ανθρώπου. Και επειδή θεωρία και πράξη είναι αλληλένδετες, το ουσιώδες είναι να μείνει κανείς ελεύθερος, όρθιος και αλύγιστος απέναντι στους καταναγκαστικούς και ιδεολογικούς μηχανισμούς των κρατούντων.

Μην επιτρέψετε να σας εξανδραποδίσουν. Διατηρήστε, μέσα στους ζοφερούς και άρρωστους καιρούς, άγρυπνη και ανυπότακτη τη σκέψη σας, περιφρουρήστε την άγια υγεία και ρωμαλεότητα της ψυχής σας, κρατήστε στητό και αγέρωχο το ωραίο ανάστημά σας. Και αν η Εξουσία, που την συμφέρει να έχει παθητικούς και πολιτικά αδιάφορους υπηκόους, σας πει ότι, έτσι κάνοντας, δεν είστε φρόνιμοι και νομοταγείς πολίτες, αποδείξτε της ότι καλός πολίτης είναι μόνον ο ελεύθερος πολίτης, ο συνειδητός, ενεργός και υπεύθυνος πολίτης. Και θυμίστε της ότι ο Περικλής είχε πει στον "Επιτάφιο": όποιος αδιαφορεί για τα πολιτικά πράγματα του τόπου του είναι, όχι φιλήσυχος, αλλ' άχρηστος, "αχρείος" πολίτης. Και μη ξεχνάτε, στις σημερινές δύσκολες για την Πατρίδα μας και το Λαό μας περιστάσεις, τα λόγια του ποιητή -και θέλω μ' αυτά να σας αποχαιρετήσω:

"Όσοι το χάλκεον χέρι
βαρύ του φόβου αισθάνονται,
ζυγόν δουλείας ας έχωσι~

θέλει αρετήν και τόλμην
η Ελευθερία".

Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το τελευταίο μάθημα στους φοιτητές της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης του Συνταγματολόγου Αριστόβουλου Μάνεση, πριν συλληφθεί το 1968 από το δικτατορικό καθεστώς για τις δημοκρατικές του ιδέες. Δημοσιεύτηκε στο βιβλίο του "Συνταγματική Θεωρία και Πράξη", Θεσσαλονίκη 1980, με τίτλο "Το τελευταίο μάθημα επί δικτατορίας".

A. Η τάξη σας ετοιμάζει ένα αφιέρωμα για το περιοδικό του σχολείου σας, με αφορμή την επέτειο της εξέγερσης του Πολυτεχνείου, για το ρόλο των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας στην αντίσταση κατά της δικτατορίας. Ετοιμάστε μία σύντομη παρουσίαση του κειμένου (80-100 λέξεις) στην ομάδα σύνταξης, προκειμένου να αποφασισθεί αν αυτό θα συμπεριληφθεί στο αφιέρωμα (προσχεδιασμένος προφορικός λόγος).

B1. Αναλύστε τη δομή της δεύτερης παραγράφου του κειμένου. Με ποια μέθοδο είναι ανεπτυγμένη;

B2. Από ποιες ενδείξεις της μορφής και του περιεχομένου συμπεραίνει κανείς ότι το κείμενο αποτελεί ομιλία;

B3. Σχολιάστε τους τρόπους πειθούς της τελευταίας παραγράφου του κειμένου. Θεωρείτε ότι επιτυγχάνουν το στόχο τους;

B4. **εκκαθαρίσεις, κοινωνούς, συναίνεση, υποθήκες, εξανδραποδίσουν**: Δώστε από ένα συνώνυμο.

B5. "Σε τέτοιες στιγμές, σαν τις τωρινές, το ουσιώδες είναι, πιστέψτε με, να προστατεύσει κανείς τον εαυτό του, όχι από τη δίωξη, αλλά από τον εξευτελισμό. Να περισώσει την αξιοπρέπειά του ως ανθρώπου, ως πολίτη, ως επιστήμονα": Πώς αντιλαμβάνεστε το περιεχόμενο της περικοπής; Αναπτύξτε τις απόψεις σας σε μία παράγραφο.

Γ. ΕΚΘΕΣΗ

Στο κείμενο που διαβάσατε ένας πανεπιστημιακός δάσκαλος διακηρύσσει με θέρμη το χρέος του να μη σιωπά όταν η πολιτική συγκυρία υπονομεύει το αγαθό της πολιτικής ελευθερίας. Ωστόσο, αν και αυτή είναι μια πρωταρχική υποχρέωση του επιστήμονα, δεν είναι η μοναδική. Γράψτε ένα κείμενο που να προσδιορίζει τις ηθικές και άλλες υποχρεώσεις του επιστήμονα απέναντι στην κοινωνία που υπηρετεί. Υποθέστε ότι το κείμενο θα αποτελέσει ανακοίνωση των μαθητών του σχολείου σας σε ένα επιστημονικό συνέδριο με τίτλο: "Οι μαθητές για την επιστήμη".

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Λοιπόν, όπως είπαμε το κείμενο παρουσιάζει το χρέος του πανεπιστημιακού δασκάλου και των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας να μην μένουν αδρανείς όταν τους στερείται η πολιτική τους ελευθερία. Ο ομιλητής διακηρύσσει την απόφασή του να μη σιωπήσει, διότι υπό τις συνθήκες που επικρατούν η σιωπή θα ισοδυναμούσε με ανοχή στο καθεστώς. Σε τέτοιες στιγμές, το καθήκον όλων, λέει ο ομιλητής, είναι να προστατεύσουν την αξιοπρέπειά τους και να δείξουν έμπρακτα το σεβασμό τους στις αξίες και τα ιδανικά που υπηρετούν. Τελειώνοντας προτρέπει το ακροατήριό του να διατηρήσει άκαμπτο το φρόνημά του, υπενθυμίζοντας τις σχετικές υποθήκες του Περικλή και στίχους του Κάλβου.

B1. Δομή 2ης παραγράφου:

Μεταβατική πρόταση: "Θα μιλήσω ... του ζητήματος". **Θεματική πρόταση:** "Κάτω από τις συνθήκες που ζούμε η σιωπή δεν είναι "χρυσός"~ είναι "λίβανος και σμύρνα".

Λεπτομέρειες: "Διότι η σιωπή ... όσα γίνονται".

Κατακλείδα: "Υπάρχουν στη ζωή, την ατομική και την κοινωνική, στιγμές που πρέπει κανείς να πει το μεγάλο "ναι" ή το μεγάλο "όχι".

Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο της **αιτιολόγησης** της βασικής θέσης. Ο συγγραφέας εξηγεί γιατί υπό τις συνθήκες που επικρατούσαν την περίοδο εκφώνησης της ομιλίας η σιωπή ήταν ανεπίτρεπτη.

B2.

Ενδείξεις μορφής: Εναλλαγή α' ενικού και β' πληθυντικού γραμματικού προσώπου. Η αποστροφή της τελευταίας παραγράφου είναι γνώρισμα του προφορικού λόγου. Ο ομιλητής υιοθετεί συμβουλευτικό και παραινετικό ύφος ζητώντας από το ακροατήριό του να ενστερνιστεί τις προτροπές του. Χαρακτηριστική η χρησιμοποίηση αλληπάλληλων προστακτικών, προτρεπτικών ή αποτρεπτικών.

Ενδείξεις περιεχομένου:

Τα αποσπάσματα:

"Το γεγονός ότι ... να σας τις πω αύριο"

"όσο θα μπορώ να διδάσκω ... από τη διδασκαλία μου την ουσία της"
δείχνουν ότι πρόκειται για παράδοση μαθήματος από καθηγητή πανεπιστημίου προς τους φοιτητές του.

B3. Επίκληση στο συναίσθημα, με τις διαδοχικές προστακτικές και την επιλογή λεξιλογίου με αυξημένο συναισθηματικό φορτίο (*εξανδραποδίσουν, ζοφερούς και άρρωστους καιρούς*).

Επίκληση στο ήθος του δέκτη: *"περιφρουρήστε την άγια υγεία και ρωμαλεότητα της ψυχής σας, κρατήστε στητό και αγέρωχο το ωραίο ανάστημά σας"*

Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου: *"Και αν η Εξουσία, που την συμφέρει να έχει παθητικούς και πολιτικά αδιάφορους υπηκόους"*.

Επίκληση στην αυθεντία: Οι αναφορές στον Περικλή και στον ποιητή (Κάλβος). Οι τρόποι πειθούς του ομιλητή κρίνονται ιδιαίτερα αποτελεσματικοί καθώς χειρίζεται συγκινησιακά φορτισμένη γλώσσα, επιτυγχάνοντας τη διέγερση ισχυρών συναισθημάτων στο ακροατήριό του.

B4.

	ΣΥΝΩΝΥΜΑ
εκκαθαρίσεις	απολύσεις, εκτοπίσεις
κοινωνούς	συμμέτοχους
συναίνεση	συγκατάθεση, συγκατάνευση
υποθήκες	συμβουλές, παραινήσεις
εξανδραποδίσουν	υποδουλώσουν

B5.

Σε χαλεπούς καιρούς, όταν διακυβεύεται το ύψιστο αγαθό της πολιτικής ελευθερίας, πρώτη υποχρέωση όλων είναι η διαφύλαξη της ηθικής ελευθερίας. Καθώς ένα ανελεύθερο πολιτικό καθεστώς επιχειρεί να περιορίσει την πολιτική ελευθερία, τόσο η κοινωνία των πολιτών όσο και το κάθε άτομο χωριστά οφείλουν να περιχαρακώσουν και να θωρακίσουν την πιο προσωπική και εξατομικευμένη μορφή της ελευθερίας, δηλαδή την ηθική ελευθερία. Το εγχείρημα είναι δύσκολο ασφαλώς, γιατί πολλές φορές οι μηχανισμοί της εξουσίας διεισδύουν ακόμη και στις πιο προσωπικές επιλογές των ανθρώπων. Ωστόσο, πάντοτε υπάρχει περιθώριο να προστατεύσει κανείς την αξιοπρέπιά του, πολύ περισσότερο όταν έχει επωμιστεί τις υποχρεώσεις του επιστήμονα και του πνευματικού ανθρώπου. Σε αυτή την περίπτωση, η περιφρούρηση της αξιοπρέπειας δεν είναι μόνο μία δυνατότητα, αλλά ύψιστη υποχρέωση απέναντι στην κοινωνία που χειμάζεται από την καταδυνάστευση και τον καταναγκασμό. Με τη στάση του ο πνευματικός άνθρωπος θα υποδείξει και στα υπόλοιπα μέλη της πολιτικής κοινότητας την αξία της ενεργητικής άμυνας απέναντι σε κάθε επιβουλή της ατομικής ελευθερίας.

Γ. ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Κύριοι σύνεδροι,

Δε χρειάζεται να ψάξει κανείς πολύ την ειδησεογραφία των ημερών μας για να δει πόσο επώδυνα επανέρχεται στο προσκήνιο **το κρίσιμο πρόβλημα της ευθύνης του σύγχρονου επιστήμονα απέναντι στο κοινωνικό σύνολο**. Οι επιδόσεις στη βιοτεχνολογία, οι νέες εφαρμογές στην πολεμική βιομηχανία, η εισαγωγή καινοτομιών στην τεχνολογία των τροφίμων είναι ψήγματα μόνο από το ευρύ φάσμα των προβλημάτων που εγείρουν οι εφαρμοσμένες επιστήμες, αναφορικά με το ρόλο που διαδραματίζουν στη βελτίωση ή την επιδείνωση των όρων ζωής του σύγχρονου ανθρώπου.

Υπό το πρίσμα των εξελίξεων, επιτρέψτε μας μία απόπειρα να αποτυπώσουμε, ως αυριανοί πολίτες αυτού του κόσμου, το βασικό διάγραμμα της ευθύνης του επιστήμονα απέναντι στην κοινωνία που τάχθηκε να υπηρετεί.

Λέμε "να υπηρετεί", γιατί πρώτιστο χρέος του επιστήμονα είναι να μη λησμονεί ότι η δραστηριότητά του δε λογίζεται παρά ως εξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος ολόκληρης της ανθρωπότητας. Δυστυχώς στις μέρες μας, **η επιστημονική έρευνα προσδένεται όλο και πιο στενά στο άρμα των μεγάλων οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων**, σε βαθμό μάλιστα που οι επιστήμονες όλων των ειδικοτήτων, μα πιο πολύ των λεγόμενων "εφαρμοσμένων επιστημών", γίνονται δέσμιοι αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων και ενεργούμενα των αδυσώπητων ανταγωνισμών. Αλλά με τέτοιες συνθήκες ασφαλώς το συμφέρον της ανθρωπότητας δεν μπορεί να είναι γνώμονας των προσπαθειών τους. Και οι πιο αγαθές προθέσεις συνθλίβονται από την πίεση ενός αμείλικτου αγώνα για την συσσώρευση πλούτου και δύναμης.

Παράπλευρη υποχρέωση είναι κι αυτή της **πολιτικής και κοινωνικής επαγρύπνησης** του επιστήμονα. Η κοινωνία προσδοκά από ανθρώπους, που είναι λογικό να γνωρίζουν περισσότερα από τους κοινούς θνητούς, να είναι πολιτικά ευαισθητοποιημένοι και να μη διστάζουν να στιγματίζουν και να καταγγέλλουν οποιαδήποτε επιβουλή του δημόσιου συμφέροντος υποπίπτει στην αντίληψή τους. Μιλάμε για το πολυσυζητημένο χρέος της **στράτευσης** των πνευματικών ανθρώπων, γιατί βεβαίως οι επιστήμονες συγκαταλέγονται σε αυτούς, χρέος ιδιαίτερα επιτακτικό στις μέρες μας που η απάθεια και η αδιαφορία έχει διεισδύσει σε όλα τα στρώματα της κοινωνίας μας και ιδίως στους νέους. Εμείς από την πλευρά μας, ως νέοι, σας καλούμε να μας οιστρηλατήσετε με την καθαρότητα του επιστημονικού σας λόγου και να φωτίσετε με το δικό σας παράδειγμα το δρόμο για τη διεκδίκηση καλύτερων όρων ζωής για όλους μας.

Διάχυτο επίσης είναι το αίτημα της κοινωνίας για μια **δημιουργική σύνδεση της επιστήμης με τη ζωή**. Καθώς η επιστήμη προχωράει με φρενήρεις ρυθμούς, είναι λογικό ο απλός άνθρωπος να αντιμετωπίζει με δέος όλα αυτά τα ασύλληπτα επιτεύγματα, των οποίων νιώθει την επίδραση στη ζωή του πριν καλά καλά αντιληφθεί την ουσία τους και το πώς η μεθοδική σας προσπάθεια τα κατέστησε εφικτά. Αυτό κατά τη γνώμη μας γεννάει την υποχρέωση για την επιτάχυνση των ρυθμών εκλαϊκευσης της επιστημονικής γνώσης, ώστε να είναι προσιτή και στους αμήνητους. Ασφαλώς δε θα θέλατε να γίνετε συνένοχοι στην εγκατάσταση μιας νέας μορφής δεισιδαιμονίας, που θα οφείλεται στην άγνοια για την υφή των επιστημονικών επιτευγμάτων και στο φόβο ότι η σύγχρονη επιστήμη διαθέτει απεριορίστες και αδιόρατες δυνατότητες να καταδυναστεύει τον άνθρωπο. Η εκλαϊκευση των επιστημονικών θεωριών στάθηκε πάντοτε το πιο πρόσφορο μέσο για την καταπολέμηση της δεισιδαιμονίας και την ανύψωση του πνευματικού επιπέδου του ανθρώπου.

Κλείνοντας αυτή τη σύντομη αναφορά στους τομείς της ευθύνης του επιστήμονα, θα θέλαμε να τονίσουμε ένα θέμα που ασφαλώς θα μας απασχολήσει πολύ έντονα τα

επόμενα χρόνια. Είναι η **ανάγκη της προστασίας του περιβάλλοντος**, που νομίζουμε ότι πρέπει να αποτελέσει κύριο μέλημα της επιστημονικής κοινότητας από δω και πέρα. Οι αρχαίοι έλεγαν "ο τρώσας και ιάσεται", μ' άλλα λόγια αυτός που έκανε το κακό οφείλει και να το θεραπεύσει. Θεωρούμε πράγματι πως οι δεκαετίες που πέρασαν προκάλεσαν ανυπολόγιστη καταστροφή στο περιβάλλον και σ' αυτό η επιστήμη είχε τη μεγαλύτερη ευθύνη. Παρακολουθούμε με συγκρατημένη αισιοδοξία τις τελευταίες προσπάθειες για την εξέλιξη της αντιρρυπαντικής τεχνολογίας και την ανάπτυξη μεθόδων μιας πιο ορθολογικής διαχείρισης των πόρων της φύσης. Η τελειοποίηση των μεθόδων αυτών θα είναι η πιο λαμπρή συνεισφορά της σύγχρονης επιστήμης στην ανθρωπότητα και ταυτόχρονα μια καλή απόπειρα εξιλέωσης για τα δεινά που συσώρευσε η αλόγιστη οικονομική ανάπτυξη των προηγούμενων χρόνων. Όλοι γνωρίζουμε πως η **επιστήμη δεν είναι πανάκεια** και ότι οι επιστήμονες είναι κι αυτοί άνθρωποι, με τις αρετές τους και τις αδυναμίες τους. Ζητούμε να μας συγχωρήσετε αν είμαστε υπερβολικοί στις απαιτήσεις μας, και δεν παραγνωρίζουμε φυσικά ότι δεν αρκούν μόνο οι καλές προθέσεις της επιστημονικής κοινότητας, αλλά χρειάζεται και βούληση από αυτούς που πραγματικά διαχειρίζονται τις τύχες του κόσμου και παίρνουν τις κρίσιμες αποφάσεις για το μέλλον μας. Όμως η **κοινωνία μας οφείλει να είναι ιδιαίτερα απαιτητική με τους πνευματικούς της ηγέτες**. Γιατί, ακόμη κι αν δεν έχουν απεριόριστη ισχύ και υπόκεινται σε ποικίλους περιορισμούς, η συνεισφορά τους στην υλοποίηση του οράματος για ένα καλύτερο κόσμο θεωρούμε ότι είναι καθοριστικής σημασίας.

Σας ευχαριστούμε

Παραδείγματα στοχαστικού και αποδεικτικού δοκιμίου

Στοχαστικό Δοκίμιο

"ΤΙΑΝΤΑ ΠΛΗΡΗ ΘΕΩΝ"

1. Τούτες τις μέρες, σε μια μουντή αίθουσα αναμονής, βρέθηκε τυχαία στα χέρια μου ένα αμερικάνικο εικονογραφημένο πλατιάς κυκλοφορίας. Σκόνταψα σε μια έγχρωμη ολοσέλιδη διαφήμισή του: παράσταινε τη δυτική πρόσοψη του Παρθενώνα. Στη δεξιά γωνιά της ζωγραφιάς, παράμερα, σαν αφηρημένη οπτασία, δυο νεαροί τουρίστες ακουμπούσαν, μπροστά σε δυο γεμάτα ποτήρια, σ' ένα σπόνδυλο κολόνας που τους χρησίμευε για τραπεζάκι. Τούτη η ρεικλάμα διατυμπάνιζε: "Όσο περισσότερα ξέρετε για την αρχαία αρχιτεκτονική, τόσο περισσότερο σας αρέσει η Ακρόπολη" ("The more you know about ancient architecture the more you like the Acropolis"). Σκοπός αυτής της σκηνοθεσίας ήταν η διάδοση ενός αγγλοσαξονικού ποτού.
2. Δεν είμαι ζηλωτής της σύγχρονης "τουριστοκρατίας" που θαμπώνει τα χρόνια μας, αλλά τη στιγμή που συλλογίζομαι μια εργασία που, δίκαια νομίζω, φιλοδοξεί να αποτελέσει αξιόλογη συνεισφορά στην πλατύτερη γνώση των αρχαίων μνημείων μας, αυτούς τους "συνδυαστικούς κρίκους των παλαιών με τους σημερινούς", δεν εδυσκολεύτηκα να σημειώσω το παραπάνω περιστατικό. Δείχνει, αλήθεια, σε τι απόσταση βρίσκεται το σημερινό παρόν, αυτό που απορροφούμε με όλους τους πόρους του κορμιού μας, από εκείνα τα βαθιά περασμένα.

"Όσο περισσότερα ξέρετε για την αρχαία αρχιτεκτονική . . .".

3. Δεν ξέρω καθόλου τι θα κέρδιζε η απόλαυση στην Ακρόπολη των δύο αυτών νεαρών, αν αδειάζαμε ξαφνικά στο κεφάλι τους λίγες κάπως πιο ειδικές, αλλ' αρκετά γνωστές, αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες. Ότι λ.χ. δεν υπάρχει στον Παρθενώνα ούτε μια πραγματικά ευθεία γραμμή · ότι ο παραλληλεπίπεδος, όπως μας φαίνεται, τούτος ναός, αν τον προεκτείνουμε από το έδαφος ένα ή δύο χιλιόμετρα, θα έπαιρνε την όψη πυραμίδας · ότι όλες αυτές και άλλες λεπτότητες, αδιόρατες για μας (χρειάστηκαν οι σημερινοί να κάμουν προσεκτικές καταμετρήσεις για να τις εξακριβώσουν), ήταν ωστόσο ορατές για τα μάτια των ανθρώπων των καιρών εκείνων. Έτσι, πολύ το φοβούμαι, η διαφήμιση που κέντρισε την προσοχή μου, πρέπει να μη σημαίνει πραγματικά τίποτε άλλο παρά κάποιας λογής δεισιδαιμονία της τεχνοκρατικής εποχής μας, που σπρώχνει τον άνθρωπο να συσσωρεύει πληροφορίες και λεπτομέρειες, λίγο-πολύ ασύνδετες, πάνω στο καθετί.
4. Και αναρωτιέμαι μήπως δε με συγκινούν περισσότερο άνθρωποι άλλων χρόνων, που οι γνώσεις τους μπορεί να έφεραν σήμερα θυμηδία, αλλά που είχαν αισθήσεις πιθανότατα πιο κοντά στην ισορροπία που θα λαχταρούσα να έβλεπα κάπου - κάπου στις ψυχές των τριγυρινών μου.
5. Ο ένας που έτυχε να έχω στο νου, είναι ένας αγράμματος Έλληνας των αρχών του περασμένου αιώνα. Τα λιγοστά γράμματα που ήξερε, τα είχε μάθει στα τριανταπέντε του χρόνια για να γράψει Απομνημονεύματα, πασίγνωστα σήμερα. Μιλά, καθώς το σημειώνει, σε κάτι στρατιώτες, προς το τέλος της Ελληνικής Επανάστασης, που γύρευαν να πουλήσουν σε "Ευρωπαίους" δύο αρχαία αγάλματα · τους λέει: "Αυτά, και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουνε, να μην το καταδεχτείτε να βγουν από την πατρίδα μας. Γι' αυτά πολεμήσαμε". Μνημόνευα τον Μακρυγιάννη (B' 303). Τα λόγια του δεν είναι ρητορείες σοφολογιότατου. Λέγονται από έναν άνθρωπο που ήξερε, καθώς το μαρτυρά η ζωή του και το βάρος της λαλιάς και το βάρος του πόνου.
6. Ο άλλος είναι ένας μωαμεθανός ταξιδιώτης σπουδαγμένος στη δική του παράδοση (γεννήθηκε στην Πόλη) και απηχεί, δεν ξέρω ως ποιο βαθμό, τα όσα άκουσε στις περιπλανήσεις του. Γι' όνομά του Εβλιά Τσελεμπή · ταξίδεψε και στην Ελλάδα κατά το 1667 [...]
7. Όσο και να φαίνεται παιδικά χαμηλή η επιστημονική στάθμη και του Έλληνα και του Τούρκου, βρίσκω πως μαρτυρούν και οι δυο τέτοιο σεβασμό και συγκίνηση γι' αυτά τα πράγματα, που δύσκολα τον συναντούμε στον υπερεπιστημονικό καιρό των μηχανικών αυτοματισμών που ζούμε.

8. Τέλος, θα ήθελα να σημειώσω πως δεν πρέπει να λησμονούμε ότι μια μονομερής γνώση της αρχαίας αρχιτεκτονικής μπορεί να μας φέρει - είδα τέτοια περίπτωση - στην ανασύσταση μιας ιδεατής, υποθετικής ίσως, αρχικής μορφής του μνημείου · σ' ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο, μια χρωματιστή μακέτα.
9. Αλλά η σημερινή αλήθεια αυτών των παλαιών επιτευγμάτων είναι άλλη · είναι ζυμωμένη με το πέρασμα του καιρού:

με του καιρού τ' αλλάματα π' αναπαημό δεν έχου

μα στο καλό κι εις το κακό περιπατούν και τρέχου.

Αυτά έφεραν την ακατάπαυτη φθορά και, για να θυμηθώ τα πιο διαβόητα, αυτά θέλησαν να γίνει ο Παρθενώνας μπαρουταποθήκη κι έστησαν στον αντικρινό λόφο τα κανόνια του Μοροζίνη ή οδήγησαν την πουριτανική "φιλανθρωπία" του Έλγιν - όπως την ονομάζουν οι απολογητές του - να κατακρεουργήσει τον έκθετο ναό, για να "προστατέψει" στον ίσκιο ενός ανήλιαγου μουσείου όσα σπαράγματα μπόρεσε να σηκώσει.

10. Τέλος, αυτά "του καιρού τ' αλλάματα" μας προσφέρουν συχνά συμπεράσματα που θα ξάφνιαζαν αν έπαιρναν τη μορφή δογμάτων. Περιορίζομαι λ.χ. σε τούτο:

"Το πνευματικό χάσμα ανάμεσα στον αρχαίο και τον σύγχρονο κόσμο είναι μεγαλύτερο από όσο είναι πραγματικά συνειδητό. . . Ύστερα από εντατική μελέτη, η διάσταση μοιάζει ακόμη πιο πλατιά και πιο βαθιά, σε τέτοιο σημείο, που μου έτυχε ν' ακούσω μια από τις μεγαλύτερες ζώσες αυθεντίες πάνω στη λογοτεχνία (και στην αρχιτεκτονική) να ξαφνίζει ένα ακροατήριο κλασικών φιλολόγων, καθώς εβεβαίωνε ότι το πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων είναι ολωσδιόλου αλλότριο για μας. . ."

Είναι κι αυτή μια γνώμη.

11. Όμως συλλογίζομαι πως το θέμα θα' πρεπε να το ιδεί κανείς από τις δυο του όψεις · πρόκειται για δυο κατηγορίες είδους, όχι ποιού: η μια είναι του ξενόγλωσσου, και, καθώς τον συλλογίζομαι, θέλω να τονίσω αμέσως ότι δεν έχω διόλου στο νου τόσους επιστήμονες που με θαυμαστή γνώση και με λεπτότατες αισθήσεις αναλώθηκαν στην εξερεύνηση του αρχαίου κόσμου, αλλά εκείνους που βλέπουν ένα κόσμο τελειωτικά παρωχημένο, που ξεψύχησε, ένα περιτεχνο φέρετρο. Το φέρετρο εύκολα το μετακινάει κανείς, αλλά τους ζωντανούς είναι πολύ δύσκολο, γιατί πονούν, να τους αλλάξει ή να τους ξεριζώσει για να τους μεταφυτέψει. Τη γλώσσα μας λ.χ. είναι αδύνατο να την αντικρίσει κανείς αλλιώς παρά σαν ανάσα ζωντανών ανθρώπων · όχι σαν τον ναυαγοσωστικό ζήλο γραμματικών.

Για τούτα, ως εδώ · δε μένει καιρός για περισσότερα.

12. Αυτή την αρχιτεκτονική την έχουν χαρακτηρίσει "σωματική" ή "γλυπτική αρχιτεκτονική". Κάποτε το μάτι μας διακρίνει γνωρίσματά της. Την "ένταση" λ.χ. πιο φανερή στην ονομαζόμενη "Βασιλική" της Ποσειδωνίας · έτσι ονόμαζαν οι αρχαίοι εκείνο το φούσκωμα των κιόνων, σαν να έχουν φουσκώσει από το βάρος που βαστάζουν. Τέτοιες λεπτομέρειες άλλοι θα τις πουν αρμοδιότερα. Θέλω μόνο να υπογραμμίσω ότι ο ναός των αρχαίων, ο "σηκός" πιο συγκεκριμένα, δεν είναι κατά βάθος άλλο παρά το κέλυφος μιας εικόνας, του αγάλματος ενός θεού, είναι η "καλύβα" ενός από αυτούς που αφομοίωσε ή χώνεψε, ό,τι και να λένε, ο Χριστιανισμός. Του Ποσειδώνα στο Σούνιο, της Αθηνάς στην Ακρόπολη, του Απόλλωνα στη Φιγαλία. [...]
13. Μελετητές αυτών των μνημείων, προσηλωμένοι στην εντέλειά τους, τα πίστεψαν σαν απομονωμένα από το περιβάλλον τους και τα θεωρήσαν αδιάφορα για το τριγυρινό τους τοπίο · το τεχνικό κατόρθωμα αυτών των έργων, σκέφτηκαν, είναι τέτοιο που μπορούν ν' ανθέξουν σ' όποιο τόπο κι αν βρεθούν, και είναι ρομαντισμός να λέμε πως χρειάζονται να τα συμπληρώσουν οι γραφικότητες μιας ωραίας θέας.[...]

14. Το αίσθημά μου είναι ότι τούτοι οι αρχαίοι ναοί της Ελλάδας, της Μεγάλης Ελλάδας, της Ιωνίας, είναι με κάποιον τρόπο σπαρτοί, ριζωμένοι στα τοπία τους. Αφού χαλάστηκαν και ερειπώθηκαν οι "καλύβες" αυτές των αθανάτων, οι άστεγοι θεοί γύρισαν εκεί που άρχισαν, χύθηκαν ξανά έξω στο τοπίο και μας απειλούν με πανικούς φόβους ή και με θέληγτρα, παντού: "Πάντα πλήρη θεών" έλεγε ο Μίλησιος Θαλής. Χρειάζονται καμιά φορά τα παραμύθια.
15. Όσο και να μας το επιτρέπει η λογική θεώρηση τούτης της αρχιτεκτονικής, να φανταστούμε πώς θα ήταν δυνατό να μετακομίσουμε κομμάτι το κομμάτι τα απομεινάρια αυτών των κτισμάτων σε απόμακρες χώρες, πολύ φοβούμαι, δε θα έχουμε επιτύχει τίποτε άλλο παρά να μεταφέρουμε σωρούς σαρίδια. Θα χάναμε πολύ κόπο, αν προσπαθούσαμε να εξηγήσουμε το γιατί. Σε τούτο το αστάθμητο ερώτημα, θα ήταν πιο απλό αν αποκρινόμασταν: "οι θεοί δεν το θέλουν" - ό,τι κι αν τούτο σημαίνει. Εκτός αν προτιμούμε να περιμένουμε ώσπου ν' απογυμνωθούμε ολωσδιόλου, και δε μας μένει πια τίποτε άλλο παρά να ζυλιάσουμε στη διαπλανητική παγωνιά.
16. Με άλλα λόγια, χρειάζεται, νομίζω, μια πίστη σ' αυτά τα αρχαία σημάδια μέσα στο τοπίο τους· η πίστη πως έχουν δική τους ψυχή. Τότε, θα μπορέσει ο προσκυνητής - πρώτη φορά τον ονομάζω έτσι - να πιάσει ένα διάλογο μ'αυτά. Όχι μέσα σε τουριστικά πλήθη ποικιλότροπα αναστατωμένα, αλλ' αν μπορώ να πω: μόνος, καθρεφτίζοντας την ψυχή που διαθέτει, στην ψυχή αυτών των μαρμάρων μαζί με το χώμα τους. Μπορεί να γίνομαι συμβουλάτορας αιρέσεων, όμως δεν μπορώ να χωρίσω το ναό του Δελφικού Απόλλωνα από τις Φαιδριάδες ή την κορυφογραμμή της Κίρφης. Ευτυχώς η γη μας είναι σκληρή, οι πρασινάδες της δε σε πλαντάζουν, τα χαρακτηριστικά της είναι βράχια, βουνά και πελάγη. Κι έχει ένα τέτοιο φως.

(Γ. Σεφέρης, Δοκιμές)

- Στο συγκεκριμένο δοκίμιο ο Σεφέρης αρχίζει το κείμενό του με την περιγραφή μιας διαφήμισης η οποία αναφέρεται στην αρχαία αρχιτεκτονική και, καθώς ξετυλίγονται οι σκέψεις του, αναδύεται βαθμιαία η αντίληψή του για την προσέγγιση των αρχαίων μνημείων, που αποτελεί το κεντρικό θέμα του δοκιμίου. Προσπαθήστε να παρακολουθήσετε την πορεία του στοχασμού του, επισημαίνοντας: α) τις επιμέρους ιδέες/θέματα που τον απασχολούν και β) τη σχέση ανάμεσα στις ιδέες αυτές και στο κεντρικό θέμα.

Για την εργασία αυτή σας δίνονται βοηθητικά οι παρακάτω ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Τι "δείχνει" το περιστατικό με τη διαφήμιση, σύμφωνα με το Σεφέρη (§2);
  - Σε ποιο συμπέρασμα σχετικά με την εποχή μας καταλήγει ο Σεφέρης με αφορμή τη συγκεκριμένη διαφήμιση (§3);
  - Τι επιδιώκει να δείξει ο Σεφέρης με τα παραδείγματα του Μακρυγιάννη και του Τσελεμπή;
  - Πού κατά τη γνώμη του "μπορεί να μας φέρει" μια μονομερής γνώση της αρχαίας αρχιτεκτονικής (§8);
  - Πού οφείλεται, σύμφωνα με το Σεφέρη, η φθορά που υπέστη ο Παρθενώνας (§9);
  - -Με ποιον τρόπο βλέπει τον αρχαίο κόσμο μια κατηγορία ατόμων (ορισμένοι ξενόγλωσσοι) και πώς ο ίδιος ο Σεφέρης (§11);
  - Ποια είναι η άποψη ορισμένων μελετητών για τη σχέση των μνημείων με τον περιβάλλοντα χώρο;
  - Τι πιστεύει ο Σεφέρης για το ίδιο θέμα;
- Διαπιστώνουμε ότι ο Σεφέρης απέναντι στη λογική θεώρηση της αρχαίας αρχιτεκτονικής αντιπροτείνει, τελικά, μια άλλη διαφορετική προσέγγιση των αρχαίων μνημείων. Συζητήστε αυτή την προσέγγιση, με βάση την παράγραφο 16, προσέχοντας ιδιαίτερα τις λέξεις/φράσεις κλειδιά: *πίστη, προσκυνητής, διάλογος με τα μνημεία, "μόνος καθρεφτίζοντας την ψυχή που διαθέτει στην ψυχή των μαρμάρων μαζί με το χώμα τους"*.
  - Διερευνήστε ορισμένους από τους τρόπους με τους οποίους ασκείται η πειθώ στο κείμενο του Σεφέρη, απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις:

- α) Ο Σεφέρης χρησιμοποιεί ένα παραμύθι, για να υποστηρίξει ότι οι αρχαίοι ναοί είναι ριζωμένοι στα τοπία τους και ότι, επομένως, δεν επιτρέπεται η απόσπαση/μεταφορά κάποιου αρχιτεκτονικού μέλους σε άλλον τόπο (κάποιο μουσείο ξένης χώρας). Ποια εντύπωση σας προκάλεσε το παραμύθι αυτό; Σχολιάστε την αξία του ως μέσου πειθούς στη συγκεκριμένη περίπτωση. Γιατί "χρειάζονται καμιά φορά τα παραμύθια";
- β) Ο συγγραφέας παρεμβάλλει στην πορεία του στοχασμού του διάφορα παραδείγματα. Εντοπίστε ένα παράδειγμα και διερευνήστε τη λειτουργία του σε σχέση με την ιδέα, σκέψη, άποψη που εκφράζει ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο σημείο του κειμένου.
- γ) Να προσδιορίσετε το ύφος που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο παρακάτω απόσπασμα, για να στηλιτεύσει την πράξη του Ελγκιν.
"οδήγησαν την πουριτανική φιλανθρωπία" του Ελγκιν - όπως την ονομάζουν οι απολογητές του- να κατακρεουργήσει τον έκθετο ναό, για να "προστατέψει στον ίσκιό ενός ανήλιαγου μουσείου όσα σπαράγματα μπόρεσε να σηλώσει".

- Να σχολιάσετε τον τίτλο του δοκιμίου.
- Το δοκίμιο υιοθετεί συχνά τον τόνο του ημερολογίου, της εξομολόγησης. Ελέγξτε αν το συγκεκριμένο δοκίμιο του Σεφέρη υιοθετεί τον προσωπικό τόνο του ημερολογίου ή και το ύφος της ομιλίας. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας βασιζόμενοι σε κάποια ενδεικτικά στοιχεία του κειμένου (π.χ. παρατηρήστε τα ρηματικά πρόσωπα, το επίπεδο λόγου που επιλέγει ο συγγραφέας κ.τ.λ.).
- Η διαφήμιση γίνεται αφορμή να γεννηθούν στο μυαλό του Σεφέρη κάποιες σκέψεις που συνειρμικά οδηγούν σε άλλες. Με αφορμή κάποιο περιστατικό που σας προξένησε ιδιαίτερη εντύπωση, προσπαθήστε να καταθέσετε γραπτά σκέψεις και αντιδράσεις που συνδέονται άμεσα, έμμεσα ή συνειρμικά με το περιστατικό αυτό. Μπορείτε, επομένως, να οργανώσετε το κείμενό σας λογικά ή συνειρμικά, να χρησιμοποιήσετε κυριολεκτική ή μεταφορική γλώσσα, αρκεί να διαφαίνεται ο προβληματισμός σας.

Αποδεικτικό Δοκίμιο

Οι αρχαίοι

Μας αρέσει να επαναλαμβάνουμε ότι την εποχή που οι πρόγονοί μας έχτιζαν Παρθενώνες, οι σημερινοί πολιτισμένοι λαοί ζούσαν σε σπηλιές. Συγχρόνως, όμως, δεν μπορούμε να μην παραδεχτούμε ότι εκείνοι γνωρίζουν τους αρχαίους πολύ καλύτερα απ' όσο εμείς. Το αποδίδουμε αυτό στην ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού μας συστήματος, το οποίο είναι αλήθεια πως κάνει ό,τι μπορεί για να αποξενώσει τα Ελληνόπουλα από τους αρχαίους. Αλλά το εκπαιδευτικό σύστημα δεν είναι παρά η **κορυφή του παγόβουνου**. Η βαθύτερη αιτία είναι ότι από καταβολής ελληνικού κράτους, οι αρχαίοι καλούνται μονίμως να εξοπλίσουν με επιχειρήματα την επίσημη "εθνική" ιδεολογία. Από την πνευματική σκευή τους επιλέγουμε τα όπλα εκείνα που είναι (ή νομίζουμε ότι είναι) πρόσφορα για να αποδειχτεί η ενότητα του "ελληνοχριστιανικού πολιτισμού" και να δοθεί κύρος σε πατριωτικές παραινέσεις ή σε μια εντελώς **συμβατική ηθικολογία**. Τίποτε άλλο δεν μας ενδιαφέρει. Πουθενά αλλού στον κόσμο οι αρχαίοι Έλληνες δεν προσεγγίζονται τόσο στενά, σε τελική ανάλυση παραμορφωτικά, όσο στην Ελλάδα.

Έτσι, απ' όλο τον Αισχύλο μάθαμε μόνο το πατριωτικό "*ω παῖδες Ελλήνων, ἴτε*". Απ' όλο το Σωκράτη κρατήσαμε μόνον εκείνο το κομπορμιστικό ότι πρέπει να υπακούμε στους νόμους, ακόμη κι όταν είναι άδικοι. Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι και οι σοφιστές **εξοβελίστηκαν** από τα σχολικά εγχειρίδια, οι πρώτοι ως ύποπτοι υλισμού και οι δεύτεροι ως ύποπτοι μηδενισμού. Ο Θουκυδίδης μας ενδιαφέρει μόνο για τον ηθικοπλαστικό "Επιτάφιο". Ο Ευριπίδης μας ενοχλεί με το σκεπτικισμό του. Ο Πλάτων μας απασχολεί μόνο στο βαθμό που ο ιδεαλισμός του θεωρείται ότι συνάδει με τη χριστιανική διδασκαλία. Ο Αριστοφάνης μας φαίνεται υπερβολικά άσεμνος, εκτός όταν μιλάει για ειρήνη. Ο Επίκουρος θεωρείται ηθικά επικίνδυνος ως ... επικούρειος. Τον Αριστοτέλη τον αναγνωρίζουμε γενικά ως μεγάλο πνεύμα, αλλά δεν ξέρουμε γιατί.

Ρετουσάρουμε τους αρχαίους Έλληνες έτσι ώστε να εξαφανίσουμε όλα τα γνωρίσματά τους που ήταν ασύμβατα με τις δικές μας ηθικές αξίες και την επίσημη ιδεολογία. Δεν υπήρχε ουσιαστικά δουλεία στην Αρχαία Ελλάδα: οι δούλοι θεωρούνταν μέλη της οικογένειας. Η εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου δεν ήταν κατακτητική, αλλά εκπολιτιστική, και με τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας **προλείανε** το έδαφος για την εξάπλωση του χριστιανισμού και τη δημιουργία του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού.

Να γιατί δε γνωρίσαμε ποτέ τους αρχαίους. Αν τους προσεγγίζαμε με λιγότερη **οπισθοβουλία** και περισσότερη ευρύτητα πνεύματος, θα αντιλαμβανόμασταν αυτό που έχουν ήδη αντιληφθεί οι ξένοι. Η ιστορία της αρχαίας Ελλάδας και του πολιτισμού της, έχει πράγματι κάτι το μοναδικό. Ποτέ άλλοτε και πουθενά αλλού δεν έγιναν τόσο πολλά σε τόσο σύντομο χρόνο. Μπορεί να πει κανείς ότι μέσα σε δύο αιώνες (5^ο και 4^ο π.Χ.) οι Έλληνες έζησαν, είπαν και δημιούργησαν όλα όσα μπορεί να συλλάβει ο ανθρώπινος νους. Γνώρισαν τη γνησιότερη μορφή δημοκρατίας, αλλά και τις χειρότερες μορφές τυραννίας. Ήταν οι φανατικότεροι τοπικιστές, αλλά έφτασαν ως την άκρη του τότε γνωστού κόσμου. Κατέπλησαν τους άλλους λαούς με πράξεις απίστευτης **υψηλοφροσύνης**, αλλά και απίστευτης αχρειότητας. Γνώρισαν, ως λαός, και ως άτομα, την υπέρτατη ευτυχία, αλλά και την έσχατη δυστυχία. Η φιλοσοφία, η τέχνη, η λογοτεχνία τους, πέρασαν με ιλιγγιώδη ταχύτητα από την ορμητικότητα και τον ενθουσιασμό ενός ανήσυχου νέου στην κουρασμένη σοφία ενός πολυπαθού γέρου.

Όλος αυτός ο **πλούτος ζωής**, ψυχής και πνεύματος, είναι αποθησαυρισμένος στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Εκεί βρίσκεται συμπυκνωμένη όλη η **προβληματική** της παγκόσμιας **φιλοσοφίας**. Τα μεγάλα διλήμματα "υλισμός ή ιδεαλισμός", "μονισμός ή πλουραλισμός", ανάγονται στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Όλοι οι διαλεκτικοί έχουν πατέρα τους τον Ηράκλειτο. Όλοι οι σκεπτικιστές κατάγονται από τον Ξενοφάνη και τους σοφιστές. Η φιλοσοφία της γλώσσας αρχίζει ουσιαστικά με το Γοργία. Η φιλοσοφία της ιστορίας αρχίζει (και

Μας αρέσει να επαναλαμβάνουμε ότι την εποχή που οι πρόγονοί μας έχτιζαν Παρθενώνες, οι σημερινοί πολιτισμένοι λαοί ζούσαν σε σπηλιές. Συγχρόνως, όμως, δεν μπορούμε να μην παραδεχτούμε ότι εκείνοι γνωρίζουν τους αρχαίους πολύ καλύτερα απ' όσο εμείς. Το αποδίδουμε αυτό στην ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού μας συστήματος, το οποίο είναι αλήθεια πως κάνει ό,τι μπορεί για να αποξενώσει τα Ελληνόπουλα από τους αρχαίους. Αλλά το εκπαιδευτικό σύστημα δεν είναι παρά η **κορυφή του παγόβουνου**. Η βαθύτερη αιτία είναι ότι από καταβολής ελληνικού κράτους, οι αρχαίοι καλούνται μονίμως να εξοπλίσουν με επιχειρήματα την επίσημη "εθνική" ιδεολογία. Από την πνευματική σκευή τους επιλέγουμε τα όπλα εκείνα που είναι (ή νομίζουμε ότι είναι) πρόσφορα για να αποδειχτεί η ενότητα του

“ελληνοχριστιανικού πολιτισμού” και να δοθεί κύρος σε πατριωτικές παραινήσεις ή σε μια εντελώς **συμβατική ηθικολογία**. Τίποτε άλλο δεν μας ενδιαφέρει. Πουθενά αλλού στον κόσμο οι αρχαίοι Έλληνες δεν προσεγγίζονται τόσο στενά, σε τελική ανάλυση παραμορφωτικά, όσο στην Ελλάδα.

Έτσι, απ’ όλο τον Αισχύλο μάθαμε μόνο το πατριωτικό “*ω παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε*”. Απ’ όλο το Σωκράτη κρατήσαμε μόνον εκείνο το κομπορμιστικό ότι πρέπει να υπακούμε στους νόμους, ακόμη κι όταν είναι άδικοι. Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι και οι σοφιστές **εξοβελίστηκαν** από τα σχολικά εγχειρίδια, οι πρώτοι ως ύποπτοι υλισμού και οι δεύτεροι ως ύποπτοι μηδενισμού. Ο Θουκυδίδης μας ενδιαφέρει μόνο για τον ηθικοπλαστικό “Επιτάφιο”. Ο Ευριπίδης μας ενοχλεί με το σκεπτικισμό του. Ο Πλάτων μας απασχολεί μόνο στο βαθμό που ο ιδεαλισμός του θεωρείται ότι συνάδει με τη χριστιανική διδασκαλία. Ο Αριστοφάνης μας φαίνεται υπερβολικά άσεμνος, εκτός όταν μιλάει για ειρήνη. Ο Επίκουρος θεωρείται ηθικά επικίνδυνος ως ... επικούρειος. Τον Αριστοτέλη τον αναγνωρίζουμε γενικά ως μεγάλο πνεύμα, αλλά δεν ξέρουμε γιατί.

Ρετουσάρουμε τους αρχαίους Έλληνες έτσι ώστε να εξαφανίσουμε όλα τα γνωρίσματά τους που ήταν ασύμβατα με τις δικές μας ηθικές αξίες και την επίσημη ιδεολογία. Δεν υπήρχε ουσιαστικά δουλεία στην Αρχαία Ελλάδα: οι δούλοι θεωρούνταν μέλη της οικογένειας. Η εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου δεν ήταν κατακτητική, αλλά εκπολιτιστική, και με τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας **προλείανε** το έδαφος για την εξάπλωση του χριστιανισμού και τη δημιουργία του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού.

Να γιατί δε γνωρίσαμε ποτέ τους αρχαίους. Αν τους προσεγγίζαμε με λιγότερη **οπισθοβουλία** και περισσότερη ευρύτητα πνεύματος, θα αντιλαμβανόμασταν αυτό που έχουν ήδη αντιληφθεί οι ξένοι. Η ιστορία της αρχαίας Ελλάδας και του πολιτισμού της, έχει πράγματι κάτι το μοναδικό. Ποτέ άλλοτε και πουθενά αλλού δεν έγιναν τόσο πολλά σε τόσο σύντομο χρόνο. Μπορεί να πει κανείς ότι μέσα σε δύο αιώνες (5^ο και 4^ο π.Χ.) οι Έλληνες έζησαν, είπαν και δημιούργησαν όλα όσα μπορεί να συλλάβει ο ανθρώπινος νους. Γνώρισαν τη γνησιότερη μορφή δημοκρατίας, αλλά και τις χειρότερες μορφές τυραννίας. Ήταν οι φανατικότεροι τοπικιστές, αλλά έφτασαν ως την άκρη του τότε γνωστού κόσμου. Κατέπλησσαν τους άλλους λαούς με πράξεις απίστευτης **υψηλοφροσύνης**, αλλά και απίστευτης αχρειότητας. Γνώρισαν, ως λαός, και ως άτομα, την υπέρτατη ευτυχία, αλλά και την έσχατη δυστυχία. Η φιλοσοφία, η τέχνη, η λογοτεχνία τους, πέρασαν με ιλιγγιώδη ταχύτητα από την ορμητικότητα και τον ενθουσιασμό ενός ανήσυχου νέου στην κουρασμένη σοφία ενός πολύπαθου γέρου.

Όλος αυτός ο **πλούτος ζωής**, ψυχής και πνεύματος, είναι αποθησαυρισμένος στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Εκεί βρίσκεται συμπυκνωμένη όλη η **προβληματική** της παγκόσμιας φιλοσοφίας. Τα μεγάλα διλήμματα “υλισμός ή ιδεαλισμός”, “μονισμός ή πλουραλισμός”, ανάγονται στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Όλοι οι διαλεκτικοί έχουν πατέρα τους τον Ηράκλειτο. Όλοι οι σκεπτικιστές κατάγονται από τον Ξενοφάνη και τους σοφιστές. Η φιλοσοφία της γλώσσας αρχίζει ουσιαστικά με το Γοργία. Η φιλοσοφία της ιστορίας αρχίζει (και ίσως τελειώνει) με το Θουκυδίδη. Η λογική, ως επιστήμη, μόνο τα τελευταία εκατό χρόνια προχώρησε πιο πέρα από εκεί όπου την άφησε ο Αριστοτέλης. Το στωικό “ομολογουμένως τη φύσει ζην” είναι η πεμπτουσία της σύγχρονης ηθικής φιλοσοφίας.

Στις επιστήμες, είναι γνωστό ότι η ατομική θεωρία κατάγεται από το Λεύκιππο και το Δημόκριτο.

Λιγότερο γνωστό είναι ότι η θεωρία της εξέλιξης των ειδών έχει τις ρίζες της στον Αναξίμανδρο. Το ηλιοκεντρικό σύστημα δεν ανάγεται στον Κοπέρνικο, αλλά στον Αρίσταρχο το Σάμιο. Η ιατρική έγινε επιστήμη χάρη στον Ιπποκράτη. Η ζωολογία χάρη στον Αριστοτέλη. Η γεωγραφία χάρη στον Εκαταίο. Ποτέ άλλοτε η φιλοσοφία δεν έσμιζε τόσο αρμονικά με τη λογοτεχνία όσο στον Πλάτωνα. Ποτέ άλλοτε η ιστορία και η εθνολογία δε συνδυάστηκαν τόσο συναρπαστικά με την ποίηση όσο στον Ηρόδοτο. Ποτέ δε γεννήθηκε μεγαλύτερος δραματικός ποιητής από τον Αισχύλο. Ποτέ δε γράφτηκε ωραιότερη ερωτική ποίηση απ’ όσο εκείνη της Σαφούς. Ποτέ η τραγικότητα της ανθρώπινης μοίρας δε δόθηκε συγκλονιστικότερα απ’ όσο στον Οιδίποδα του Σοφοκλή. Ο κατάλογος με τέτοιες πρωτιές λες και δεν έχει τέλος.

Δημοσθένης Κούρτοβικ, εφημ. Τα Νέα, 3-7-1992

Άσκήσεις

1. Το δοκίμιο έχει συμμετρική δομή. Να δικαιολογήσετε το χαρακτηρισμό αυτό, αφού χωρίσετε το κείμενο σε ενότητες και δώσετε τίτλο σε καθεμιά.
2. Ποια είναι η πρόθεση του συγγραφέα στο κείμενο αυτό;
3. Ποια μέσα πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην πρώτη και στην τρίτη παράγραφο;
4. Ποια πορεία σκέψης ακολουθεί ο συγγραφέας;
5. Να ερμηνεύσετε τις λέξεις που ακολουθούν, προσέχοντας τη θέση τους στο κείμενο:

εξοβελίζω, προλειάνω, οπισθοβουλία, υψηλοφροσύνη

6. Να σχηματίσετε φράσεις χρησιμοποιώντας τα ονοματικά σύνολα:

συμβατική ηθικολογία, κορυφή του παγόβουνου, πλούτος ζωής, προβληματική της φιλοσοφίας

7. Σε ποια παράγραφο ο συγγραφέας διατυπώνει τη θέση του; Ποια είναι αυτή;
8. Να αναγνωρίσετε το είδος του δοκιμίου αυτού (αποδεικτικό ή στοχασμού) και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας αναφέροντας τα χαρακτηριστικά του.

Παραγωγή λόγου

Στην τάξη σας γίνεται μία συζήτηση για την αξία της αρχαίας μας κληρονομιάς που διχάζει τους συμμαθητές σας, οι οποίοι έχουν δογματικά οχυρωθεί στην καθεμιά από τις παρακάτω απόψεις:

1. “Η αρχαία ελληνική παράδοση είναι σημαντική, αλλά στον αιώνα της υψηλής τεχνολογίας και της έκρηξης των επιστημών δεν είναι δυνατό να υποστηρίξουμε ότι τα πάντα ξεκινάνε από τους αρχαίους και να ξοδεύουμε πολύτιμο χρόνο μελετώντας τους”
2. “Χωρίς τους αρχαίους θα ήμασταν μία κουκίδα στον παγκόσμιο χάρτη και η χώρα μας δε θα είχε τίποτε σημαντικό να επιδείξει. Το αποδεικνύουν τα εκατομμύρια των ξένων που μελετούν με πάθος τον αρχαίο πολιτισμό μας, ενώ ελάχιστα ασχολούνται με τη νεότερη Ελλάδα”

Δεδομένου ότι και οι δύο απόψεις θεωρούνται ακραίες αποφασίζετε να δημοσιεύσετε τη συμβιβαστική σας εκδοχή στο περιοδικό του σχολείου σας, γράφοντας ένα κείμενο 450-500 λέξεων. Φροντίστε να επισημάνετε την ανάγκη για την αποκατάσταση μιας γόνιμης επαφής με την αρχαία κληρονομιά μας, που όχι μόνο δε αντιστρατεύεται, αλλά υποστηρίζει το αίτημα της προόδου και της θετικής ανταπόκρισης στις προκλήσεις του μέλλοντος.